

ALEXA KÁROLY

Árpád, Balatongyörök, 2016.08.20

KIÁLLÍTÁSMEGNYITÓ

Szerencsés embernek mondhatja magát az, akinek nemcsak egy, hanem több „legjobb barátja” van. A legjobb barátok között nincsen rangsor, nincs hierarchia, esetleg vagy szükségszerűen van időbeli sorrend a legjobb barátvá válás státusához: ez egy nemes emberi halmaz, aminek – szerencsés esetben – érzelmi kiteljesítője a kölcsönösség, azazhogy az is egyenrangú részese, aki az „elbeszélés” középpontjában áll (aki mindig más) és körbepillant a többiekben, rajtuk, a legjobb barátain. A legjobb barátok természetesen tudnak egymásról, gyakran egymásnak is a legjobb barátai közé tartoznak. És ha nem is állíthatók semmiféle sorrendbe – hiszen ez egy olyan mezőny, ahol senki nem versenyez senkivel –, azért vannak megkülönböztető jegyeik: egyikük hol ezért, a másikuk meg máskor amazért válik pillanatnyilag kitüntetett személlyé, alkalmilag tehát (ha a helyzet egy villanásnyi ideig „úgy hozza”) a legeslegjobb barátá.

Természetesen Szabados Árpádról beszélek, az egyik legjobb barátomról, aki itt és most a legújabb korszakából a nyilvánosság elé szánt képei között, a legeslegjobb barátomként várja, hogy a kiállítását megnyissam. Előbb azonban még meg kell hallgatnia néhány mondatot attól, aki reméli, hogy (viszont?) egyike Sz. Á. legjobb barátainak. Természetesen a rokonszenv mélyáramairól nem tudok és esetleges privát megnyilvánulásairól nem tartanám illendőnek beszámolni, de néhány nagyra becsült tulajdonságáról igen. Számomra ezek legfontosabbja, ami minden mást is meghatároz, az az, hogy nála a személyiség és a mű között nincs különbség, csak annyi – nyilvánvalóan –, ami óhatatlan két össze nem hasonlítható minőség – az élet a művészet között van. Tehát ha azt állítom, hogy Sz. Á. kivételesen szuverén gondolkodású és erkölcsiségű férfi, ez ugyanazt jelenti egy másik dimenzióban, mintha azt mondanám, hogy Sz. Á. művészete megalkuvásmentes, mindig a pillanatnyilag elérhető-megvalósítható teljességre törekvő alkotások együttese. Ez egyszerre szigorú jelenti, szigorú figyelmet és szigorúan zabolázott ihletettséget, kordában tartott folyamatos kísérletezést. Tehát: abszolút szakmai felkészültséget és bámulatos innovativitást. Amiben együtt áll a feldolgozott, de újra meg újra felkínálkozó hagyomány és az ötletességben megnyilatkozó kreativitás.

Minden barátság kezdete életrajzok kereszteződése. Mi talán 1973-ban találkoztunk először Árpáddal, és ez, bármily bizarrul hangozzék is, alighanem a KISZ KB épületében lehetett (ez a Pártközpont hátsó fertályában helyezkedett el, ezt érthetjük metonímiaként is...), a KISZ által alapított és menedzselni próbált Mozgó Világ című antológia-sorozat Petőfi-számának összeállításakor. Ahol is ő válogatta a grafikákat, én meg a verseket. Neveket nem sorolok, de aligha kell szégyenkezniük szerkesztői munkánk miatt, ami aztán folytatódott a hetvenes évek vége tájától 1983-ig, ugyanazon orgánus címe alatt, de ez már igazi folyóirat volt, intézmény, ma már le-

genda: nemzedéki kulturális „találkahelyből” olyan „gyűlde”, aminek története a rendszerváltozás előtörténetében kitüntetett érdemeket szerzett (mondom elfogultan, de százak nevében, ha csak szerzőinket számolom, és tízezrekében, ha az olvasókat is). És aminek betiltása a pártállami erőszak oly látványos demonstrációja volt – és ugyanakkor jele végső elgyengülésének is.

Sz. Á. megfellebbezhetetlen tekintély volt a szerkesztőségben, akinek szava el tudta fogadtatni az új modernitásnak azokat az eseteit és képviselőit is, akiktől-amiktől eleinte idegenkedtek a konzervatívabb ízlésű kollégák. Az hogy mi a modern művészet, hogy mire érdemes figyelni, hogy mi választja el az értékes kezdeményt a nagyhangúságtól, a talmi csillogástól, azt tőle tanultuk meg (én mindenképpen) mi valamennyien irodalmárok, történészek, szociográfusok, kezdő (s majd megbukó) politikusok. Tőle: egyszerre a szerkesztőtől és az alkotótól. Mert a szerkesztőség szűk kis tereit körülhatároló falak számtalan irányba tágultak, pl. Sz. Á. műtermei felé is, egy József utcai bérház legtetefétől, egy mányi faluszéli házacskán át a Százados úti művésztelep klasszikus villaépületéig. Itt is és mindenhol és minden időben elvászthatatlanul egy volt benne a polgári határozottság, az értéktisztelet, a politikai tartás, a privát tisztesség, hogyan is mondjam? ...valami skót-protestáns ízekkel gazdagított hagyományos magyar világkép – ha „effélékről” soha szót nem is ejtettünk. Egyfelől tehát mindez, másfelől meg az alkotás. Sz. Á. ma pontosan olyan, mint volt ezelőtt négy évtizede, mellékes megjegyzés ide: eleven példája annak, hogy milyen kritikusi ostobaság a „jellemfejlődést” számon kérni mindenki esetében. Szerencsére vannak köztünk olyan bámulatós alakok, akiknek legfeljebb pillanatnyi közérzete, kedélyállapota kiszolgáltató a környezetnek, a karaktere nem. És ez az állandóság természetesen érvényes a művészetére is, azzal együtt (és egyben annak ellenére), hogy a legsokoldalúbb alkotók egyike korunkban – nem az alkata „proteuszi”, hanem a tevékenységi formáinak örökös változatossága. Ő ugyanaz, aki Shakespeare-t illusztrál, és ő a „másik” Sz. Á., aki apró madarakat önt ki bronzból (egyikük itt fogja lesni, ahogy a kiállítási megnyitómát a számítógépben igyekszem majd véglegesíteni), vagy aki máskor embermagasságú végtelenített papírtekerccsen ecsettel jegyzi naplóját, ő és a másik együtt, aki fából kést farag, azt elégeti, hogy a faszénnel kést rajzolhasson papírra, de van egy Sz. Á., aki az esti homályban a GYIK-műhely gyerekeit bolondítja bele, mibe is? – önnön testük és szellemük meg az anyagok és a tér együttes csodavilágába, ők, ezek a „szabadosok” fociznak remekül és kitaróan és önzetlenül, ám számonkérően onnan a hátvédsorból, és tesznek eléd abszolút szokatlanul ismerős ízgyuveletet doromboló ételkölteményeket, megtervezi apám síremlékét, ő az is, aki rektor és doktoriskolai vezető a Képzőművészeten, ahonnan minden törvényességen átlépve és méltányosságot felfüggesztve tiltották ki névtelen aljadékok. Summázhatnám úgy is, hogy Sz. Á. élete és műve minden pillanatában összetéveszthetetlenül – más.

Elmondhatom, hogy képeit zömükben már akkortól ismerem, amikor még – egyegy pályaszakasz lezárásaként – nem kíváncsoztak tárlatok falaira vagy művészettörténeti-kritikai elemzések lapjaira. Mindazonáltal nemcsak megtiszteltetés volt a

számomra, hanem komoly szellemi kihívás is, amikor megkért egy-egy kiállítása megnyitására Győrtől Miskolcig.

Sorsunk persze nem vált el egymástól azután sem, hogy életünk más irányt vett, kit-kit a szakmája, a hivatása, az indulatai vagy a véletlen parancsára. Sok jó és sok rossz történt Árpáddal szakmai karrierjének alakulása során, meg más terepeken. Legyen itt még egy vallomások kijelentés: soha nem volt köztünk nézeteltérés. Mindig biztos voltam abban, hogy ha el is tér a véleményem az övétől, nagyon is érdeklődök a magam „mentálhigiénéje” szempontjából az, hogy tudomásul vegyem az ő álláspontját. Talán az egyetlen a legjobb barátaim között, akivel soha nem nehezteltünk egymásra. Én biztosan nem, és nem észleltem az ellenkezőjét az ő részéről sem. Ezért tartom fontosnak, hogy elvállalta több könyvem borítójának megtervezését: magamról is megtudtam néhány dolgot, amikor az ő grafikai „szövegértelmezéseim” eltűnődtem.

Nem sok képem van Árpádtól, soha nem éltem vissza – mint néhányam a kevésbé legjobb barátok között – adakozó kedvével. De van egy nagyméretű rajza az ágyam fölött, egyike a szakirodalomban is számon tartott alpműveknek, egy 1984-es munka, amelyen sok-sok tucatnyi ilyen-olyan testhelyzetű emberi alak lebeg a (sárguló) papír imaginárius terében – és mindegyik át van ikszelve vad vörös krétával. Örömmel észleltem, hogy Beke László, a jeles műkritikus már 1969-ben, az első kiállítás kapcsán leírta Breughel nevét Sz. Á. kapcsán – magam is mindig a Gyermekjátékok meg a Közmondások groteszk-torzított alakjainak kavargó és artisztikusan rendezetlen sokadalmát képzelem a kép mellé. Azaz inkább: mögé. Így jelzi Árpád kötődését a hagyományhoz: tudatosan idézi, de úgy hogy rögvest meg is semmisíti. És most ezen a kiállításon is szerepel ennek a művészi ötletsornak egy új darabja: arra

a „locsolókannás” képre utalok, ahol az alakok a csövekből mintegy kicsurrannak a tehetetlenség (kiszolgáltatottság) legkülönfélébb testhelyzeteiben és képzeletünket ugyancsak kísértve-provokálva: kinek a kezében is van a „kanna”? És ha idevesszük a felismerhető természeti motívumokat egyéb képeiről – spórák, spermiumok, gombák, virág-kezdemenyek, madár-emlékeztetők... – nos akkor... Akkor bizony van min és miről merengeniünk. Miféle erők sugallják a tárgyi-természeti utáztatásokat és az absztrakt jelek ilyesféle természeti téren túli-kívüli kavargását? Vagy másfelől fogalmazva: hogyan lehet nála a fragmentum (az önéletét élő, azaz magára hagyott motívum) a képek legfőbb szervező ereje. Hogyan is lehet, hogy képről-képre a „fragment” képezi a teret, hogyan is sugallhat történetet, miközben az állóképes montázs létrehozására is készíthet, hogyan is invitálhat interakcióra – tűrhetetlen nagyképűséggel idézve magamat, mert hogy Árpád is idéz székfoglalójában: „képei figyelnek bennünket..., szembenéz egymással kép és szemlélője...” (És még egyszer – bocsánat.)

Föl tudnám sorolni Sz. Á. általam megismert és talán némileg értelmezni is próbált korszakait, szellemi irányváltásait, föl sok-sok közös baráti, családi, kulturális esemény együttes élményeit, nem is beszélve a rendszerváltozás utáni gyalázatosságokba fulladó reménykedés eseteiről, tudnék mesélni arról, hogy milyen a „fotós”, a „meseíró”, a „szobrász”, az akadémiai „mester” Sz. Á., fel tudnám idézni azt a szellemi izgalmat, amit a közelmúltban keltett székfoglaló előadása az MMÁ-n, amelyben alkotóként a lehetetlen kísérelte meg: tudatosítani azt, ami lényegét, sőt „természetét” illetően rekonstruálhatatlan: magát az alkotói folyamatot... És folytathatnám, nem elhallgatva minapi apró örömet, azt, hogy székfoglaló előadása a régi főszerkesztőnk és (egyik...) legjobb barátunk, Kulin Ferenc által szerkesztett Magyar Művészetnek abban a számában jelent meg (2015. május), ahol magam is szerepelhettem egy kisedd dolgozattal az anekdotáról, Mikszáthot és Esterházyt hozva szoros összefüggésbe – a műfaj „magyar terében”. De mindezt mellőzöm, nem monográfiát írok, a legjobb barátomról beszéllek ennek a legjobb barátomnak és közönségének, nem monográfiát írok, de ha már a szót kimondtam, hadd kérdezzem, miféle művészetpolitikai abszurdum és galádság az, hogy Sz. Á-ról nem íródott életrajzi nagymonográfia, a hiányzó Kossuth-díjról nem is szólva.

Mindezekről eltekintek, hogy visszaérkezzek ebbe a téridőbe és ennek a kiállításnak a lényegét kimondhassam. Sz. Á. legutolsó művészi korszakai egyetlen érzelmi forrásból táplálkoznak: a boldogságból. Ne az önfeledt derűt értjük ezen, ne is a csillámló kedélyt, a vidámság szeszélyes áradását. Hanem annak tudatosulását, hogy csak a kiegyensúlyozott boldogság, azaz a mindenben felemelkedő belső béke képes a teljes letisztultságnak és a képről-képre megújuló formai merészségnek erre a harmóniájára. Seholy a jele a melankóliának, ami éppen nem volna meglepő egy ilyen érett alkotói életszakaszban, amikor óhatatlan a mérlegkészítés sugalma, de Á-t nem foglalkoztatja múlt és jelen viszonyítása, célok és eredmények, álmok és tények együttes mérlegelése, hanem azt teszi, mint eddig mindig: folytat és megújít, képről, képre. És minket továbbra is arra kényszerít, hogy eltűnjünk képei moti-

vikus-mitikus talányosságain, hogy legalább képzettársításokkal próbáljunk a képek titkai után eredni, miközben hagyja, hogy élvezzük kompozícióinak tiszta békéjét és színeinek páratlan együttállását. Nem mákonyos különvilág Sz. Á. mostani festői korszaka – hiszen, látjuk, nem huny szemet a boldogságot és a harmóniát fenyegető külvilági üzenetek előtt (nézzük „csodaszarvas”-sorozatát, a szürkébe fogalmazott fegyver és az áldozat baljós közelségét). Annak a személyes harmónia-tudatnak a megnyilatkozásai ezek a képek, ami onnan származhat talán – s ez egyben vállalás és kényszer –, hogy a művész (most már?) csak önmaga elvárásainak kell eleget tennie. Ami – fordítsuk a szemünket a képekről egy pillanatra magunk felé – ars poétikaként akkor igazán érvényes, ha ez a szigorból és szabadságból (vállaljuk a futó képzavart...) szőtt világkép eligazítani képes a világban bennünket is, társakat, szemlélőket. Nem beszélve a legjobb barátokról sem. Akiknek pártfogásában bízva a kiállítás örömmel és tisztelettel megnyitom.

